

УДК 784.9:378

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-206-188-192

ПАЩЕНКО Інна Миколаївна –

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана ХмельницькогоORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3491-9061>

e-mail: innain38@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розвиток українського суспільства вимагає нових підходів у підготовці студентів до професійної діяльності. Однією з актуальних проблем у підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва, є вокальна підготовка. Сучасний професійно-компетентний вокаліст повинний бездоганно володіти вокальним голосом, вокальною технікою, уміти використовувати навички різноманітних стилів світового музичного мистецтва, розуміти специфіку вокального мистецтва та вільно володіти сучасними інформаційними технологіями.

У статті розкривається сутність таких понять, як «вокальна підготовка», «вокальна майстерність», багато уваги приділяється методам вокального навчання та напрямкам вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах дистанційного навчання.

У даному дослідженні основну увагу зосереджено на методичних засадах вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Автором виявлено та охарактеризовано методи вокальної підготовки, а саме: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, евристичний (пошуковий), дослідницький (творчий), фонетичний, концентричний та метод уявного (внутрішнього) співу.

Доведено, що більш продуктивному освоєнню методів під час навчання вокалу сприяє запровадження у педагогічний процес інноваційних технологій, а саме дистанційної форми проведення занять, що вносить кардинальні зміни в історично сформовану вітчизняну систему підготовки студентів. Освітлено напрямки дистанційної роботи у класі вокалу, серед яких: теоретична підготовка, що передбачає вивчення історії вокального виконавства; практична підготовка (виконання індивідуальних комплексів вправ, застосування фонопедичного методу, опрацювання репертуарних творів тощо).

Зазначено, що застосування методів роботи у класі вокалу, доцільних для дистанційної форми навчання, з одного боку, дозволяє виключити тривалі перерви, що знижують мотивацію занять, а з іншого – сприяє освоєнню додаткових знань та умінь, що підвищують рівень вокальної підготовки студентів.

Ключові слова: вокальна підготовка, вокальна майстерність, методика навчання вокалу, дистанційна освіта, майбутній вчитель музичного мистецтва.

PASHCHENKO Inna Mykolaivna –PhD, Associate professor of the Department of Theory and
Methodology of Music Education and Choreography. Bohdan
Khmelnitsky Melitopol State Pedagogical UniversityORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3491-9061>

e-mail: innain38@gmail.com

CURRENT STATE OF VOCAL TRAINING OF FUTURE MUSICAL ART TEACHERS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The development of Ukrainian society requires new approaches in preparing students for professional activities. One of the urgent problems in training a future music teacher is vocal training. A modern professional and competent vocalist must have an impeccable vocal voice, vocal technique, be able to use the skills of various styles of world musical art, understand the specifics of vocal art and be fluent in modern information technologies.

The article reveals the essence of such concepts as "vocal training", "vocal skill", much attention is paid to the methods of vocal training and directions of vocal training of future music teachers in the conditions of distance learning.

In this study, the main attention is focused on the methodological principles of vocal training of future music teachers. The author identified and characterized the methods of vocal training, namely: explanatory-illustrative, reproductive, heuristic (search), research (creative), phonetic, concentric and the method of imaginary (internal) singing.

It has been proven that the introduction of innovative technologies into the pedagogical process contributes to a more productive mastering of methods during vocal training, namely the remote form of conducting classes, which brings radical changes to the historically formed domestic system of student training. Areas of remote work in the vocal class are highlighted, including theoretical training, which involves studying the history of vocal performance; practical training (performance of individual sets of exercises, use of phonopedic method, development of repertoire works, etc.).

It is noted that the use of work methods in the vocal class, appropriate for distance learning, on the one hand, allows to exclude long breaks that reduce the motivation of classes, and on the other hand, promotes the acquisition of additional knowledge and skills that increase the level of vocal training of students.

Key words: vocal training, vocal skill, method of vocal training, distance education, future music teacher.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний період розвитку суспільства характеризується динамічними процесами в різних сферах життя: сфері виробництва, суспільних відносинах, інформатизації, культурі. Сфера загальної та вищої освіти не стала винятком: у систему вищої освіти запроваджуються державні освітні стандарти, що регламентують професійну підготовку студентів до сучасних вимог суспільного розвитку; змінюється тривалість підготовки із запровадженням рівнів професійної освіти. Головним завданням, поставленим державою перед вищою школою, є формування компетенцій студентів з метою оптимізації процесу адаптації у професійному середовищі та відповідності світовим вимогам. Модернізація сучасної освіти змінює підходи до професійної підготовки представників творчих професій, зокрема, вокалістів. Вокальна підготовка – це один із основних компонентів підготовки майбутнього педагога музичного мистецтва. Якісна вокальна підготовка є однією з провідних складових професіограми вчителя музичного мистецтва, яка забезпечує його тривалу продуктивну професійну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичний аналіз наукової літератури, присвяченої професійній діяльності вокалістів та підготовці до неї, вказує на наявність методичних розробок технологій підготовки вокалістів до виконавчої діяльності (Є. Барбан, О. Маклігін, О. Медведєв, Л. Сьоміна, та ін). У визначенні засобів професійної підготовки вокалістів значний внесок зробили дослідники та практики: Л. Василенко, О. Маруфенко, А. Менабені, Г. Стасько, Ю. Юцевич, Н. Фоломєєва, О. Прядко, О. Матвєєва, Л. Гавриленко та ін. Питання професійної підготовки студентів мистецьких факультетів знайшли відбиття в дослідженнях: Г. Падалки, О. Рудницької, О. Щолокової та ін. Проте, на етапі розвитку системи вищої освіти та поглиблення компетентнісного підходу до якості підготовки фахівців актуальним є постійний моніторинг стану вокальної підготовки випускників закладів вищої освіти з метою подальшої розробки та впровадження нових підходів до вокального навчання майбутніх учителів музичного мистецтва.

Мета статті – визначення стану вокальної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вокальна підготовка має вагомe значення в професійному становленні майбутнього вчителя музичного мистецтва та являє собою складний та багатоаспектний процес сутність якого трактується дослідниками по-різному. Так, Л. Тоцька

вокальну підготовку визначає як підготовленість майбутнього спеціаліста різних рівнів кваліфікації у галузі вокального мистецтва до концертно-педагогічної діяльності [4]. Ю. Юцевич вважає, що вокальна підготовка має відбуватися за допомогою таких завдань: знання природи та механізму звукоутворення, закономірностей розвитку голосу співака, практичне керування процесом фонації, розуміння сутності фонаційних явищ, уміння передати художньо-образний зміст твору тощо [6].

Вокальна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва стала головною турботою викладачів закладів вищої освіти з перших днів його навчання. Здійснення освітнього процесу відбувається на основі вивчення та врахування індивідуальних особливостей студентів, впровадженні активних форм і методів викладання, новітніх технологій, розробці індивідуальних планів і програм навчання тощо.

Професійна вокальна підготовка розглядається В. Бриліною та Л. Ставінською як система навчання, яка забезпечує студентів особистісними знаннями, вміннями і навичками, що ґрунтуються на взаємодії педагогічної і виконавської майстерності.

У працях Д. Дмитрієва, Д. Євтушенка, А. Ждановича, К. Злобіна, М. Микиша вокальна підготовка розглядається як процес постановки голосу, що виражається у пристосуванні голосового апарату студентів до професійного співу. Такий процес ґрунтується на формуванні у них стійких вокальних умінь і навичок, що здійснюється на основі оволодіння основними механізмами голосоутворення: акустичними (висота і сила звука, чистота інтонації, висока співацька форманта, вібрато, імперданс тощо); фізіологічними (співацьке дихання, атака та опора звука, нервово-м'язовий комплекс вокальної моторики тощо); орфоепічними (чіткість дикції, сукупність навичок з вокальної орфоєпії тощо); психологічними (усвідомлене керування власним голосоутворенням і звуковеденням) [2].

Ефективність процесу роботи зі студентом у класі вокалу залежить від застосування інноваційних методів сучасної вокальної педагогіки, методології та методики вокальної школи.

Методика навчання вокалу являє собою цілу систему професійної освіти. Оволодіваючи вокальними методиками, той, хто навчається, повинен знати, а найголовніше вміти застосувати на практиці такі вокальні прийоми як: дихання, вміння відчувати опору звуку, володіння резонаторами, кантіленний спів, мікстове звучання голосу та ін.

Вокальне навчання формує та удосконалює практичні, професійні співочі навички голосоутворення. Тому в методиці вокального навчання застосовуються такі методи:

– пояснювально-ілюстративний, що пов'язаний із формуванням якісного співочого звукоутворення, спрямований на усвідомлене, осмислене сприйняття твору і включає пояснення за допомогою усного слова (характеристики музично-художнього образу), демонстрацію професійного звучання та способів роботи голосового апарату;

– репродуктивний, спрямований на сприйняття та запам'ятовування грамотного звукоутворення, в основі якого лежить повторення та відтворення співацького звуку, продемонстрованого педагогом;

– евристичний (пошуковий) метод орієнтований на самоосвіту, на розвиток індивідуальних можливостей студента, що сприяє самостійному пошуку характеру звучання, актуалізації вже наявних знань, умінь та навичок, застосування їх у нових умовах (ситуаціях), формуючи необхідне звучання голосу;

– дослідницький (творчий) метод розглядається як спосіб організації пошукової та творчої діяльності майбутніх вокалістів, через самостійний аналіз поетичного тексту та розуміння інтонаційної мови музичного твору, виходу на його інтерпретацію для створення свого власного стилю виконання;

– фонетичний, є найбільш ефективним методом у вокальній педагогіці, який заснований на мовному досвіді вокалістів, пов'язаний з активною роботою артикуляційного апарату метою якого є управління своїм голосом, при правильному формуванні голосних і приголосних звуків у співі (також і іноземними мовами);

– концентричний – метод побудований на наступних принципах: вокальне навчання співу від примарних тонів, які не вимагають зусилля, плавний, без придику спів, вільне голосоутворення без затискачів, при вокалізації на голосну літеру звучання чистої фонемі [6];

– метод уявного (внутрішнього) співу, є одним з основних видів у практичній діяльності, характеризується як внутрішнє виконання, вміння концентрувати увагу на формуванні вокально-слухових уявлень, що лежать в основі вокального відтворення, що сприяє прискоренню процесу навчання твору з найменшими голосовими витратами.

Більш продуктивному освоєнню методів під час навчання вокалу сприяє упровадження у педагогічний процес інноваційних технологій. Так, з 2019 року настав новий етап освоєння цифрових інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва, - впроваджено систему

дистанційної освіти. Сучасна дистанційна освіта – це розгалужена система передачі знань на відстані за допомогою різних засобів і технологій, яка сприяє отриманню студентами необхідної інформації для використання у практичній діяльності [5].

За І. Блощинським, дистанційне навчання являє собою одержання освітніх послуг на відстані, без відвідування ВНЗ, за допомогою нових комп'ютерних і комунікаційних технологій, та є універсальною, синтетичною, інтегральною, гуманістичною формою навчання, що створює умови для студентів й адаптована до базового рівня знань і контрольних цілей студентів [1, с. 62]

Дистанційна форма проведення занять, що впроваджується нині в педагогічну практику, вносить кардинальні зміни в історично сформовану вітчизняну систему вокальної підготовки студентів. Викладач і студент є активними учасниками процесу дистанційного навчання, під час якого використовуються різні цифрові інструменти, зокрема платформа ZOOM, Google форма, Moodle тощо.

Так, в умовах дистанційної роботи до вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва можуть бути включені наступні напрямки:

1. *Теоретична підготовка* у процесі дистанційного навчання передбачає вивчення історії вокального виконавства. Освоєння музично-історичних знань та формування слухових уявлень про виконавські традиції тієї чи іншої історичної доби, країни, композиторського стилю – обов'язковий аспект вокально-виконавчої підготовки. Знання, що здобуваються в цій галузі, підвищують якість виконання творів за рахунок стилістичної та вокально-технічної відповідності історично сформованим уявленням про особливості їх трактування. Мається на увазі і те, що розвиток такої якості у тих, хто навчається, як музичність, має йти паралельно розвитку техніки і відбуватися в тому числі за допомогою вивчення теоретичних основ музичної мови та спілкування з музикою високої якості. Це завдання вирішується у процесі вивчення основ вокально-виконавського мистецтва, слухання вокальної музики (в записі, в живому виконанні) та власне виконавської діяльності.

2. *Практична підготовка* передбачає виконання індивідуальних комплексів вправ; застосування фонопедичного методу (включення до навчального матеріалу скоромовок, поетичних та прозових текстів); роботу із репертуарними творами (спрямована на детальне вивчення вербального тексту, глибинне розуміння їх смислового, художньо-образного змісту та, одночасно, розвиток техніки мови); слухання вокальних творів, що

включаються до виконавського репертуару (метод опосередкованого вокального розвитку студентів).

Робота з індивідуально складеними комплексами дихальних, артикуляційних, гімнастичних вправ спрямована на розвиток навичок управління м'язами голосоутворювального апарату, фонаційного дихання, постави і т. д.

Такі вправи прийнято розглядати як гімнастику м'язів, що беруть участь у процесі голосоутворення. Користь даних занять полягає в тому, що, виконуючи вправи без звуку, студент укріплює м'язи дихального, голосового, артикуляційного апарату, вчиться довільно керувати ними та знімати напругу із заданою групою м'язів.

У вокальній педагогіці цей метод вважається підготовчим, оскільки спрямований на рішення тренувальних завдань і часто використовується викладачами у навчальному процесі в класі сольного співу. В умовах дистанційного навчання комплекси вправ, що раніше застосовуються як допоміжні, можуть бути розширені і доповнені з урахуванням специфіки проведення занять з метою підтримки голосомовного апарату в активному робочому стані та формування профільних умінь та навичок.

Крім того, позитивним моментом включення до змісту освіти такого роду вправ є те, що студент може виконувати їх самостійно, без педагогічного керівництва, і так часто, як того вимагають завдання конкретного етапу розвитку голосу. Подібний режим роботи прискорює процес оволодіння студентами прийомами управління і контролю за роботою голосоутворювального апарату і, як наслідок, – значно знижує кількість часу, що витрачається на процес освоєння співочих рухових навичок.

Фонопедичний метод передбачає включення до навчального матеріалу скоромовок, поетичних і прозових текстів, які підбираються диференційовано, залежно від існуючих дефектів і недоліків (дикційних, психологічних, та ін.) і відповідно до індивідуального плану вокального навчання. У процесі занять застосовується техніка читання на розспів з концентрацією уваги на роботі дихання, рівності і «польотності» звуку. Особливе значення надається використанню можливостей резонаторів для поліпшення якісних характеристик мови.

Робота з репертуарними творами спрямована на детальне вивчення вербального тексту, глибинне осягнення їх смислового, художньо-образного змісту і, одночасно, розвиток техніки мови. Вірна, виразна вимова тексту, правильно розставлені акценти, виділення головних слів, вимовлення ударних голосних переносяться на наступне вокальне

виконання, роблячи його більш осмисленим і природним. Культура і техніка мови займають значне місце серед компонентів, з яких складається вокальна майстерність. Вокальна майстерність – найвищий рівень виконавської діяльності, який виявляється в тому, що в певний час вокальний виконавець демонструє оптимальні результати своєї діяльності [3]. Даний метод сприяє також розвитку сценічних, акторських та виконавських умінь і навичок.

Слухання вокальних творів у виконанні професійних співаків розглядається у вокальній педагогіці як метод опосередкованого вокального розвитку студентів.

Загальновідомий той факт, що при сприйнятті голосу іншого вокаліста голосоутворюючий апарат слухача здійснює мікрорухи в точній відповідності до робочого режиму співака. Цей механізм лежить і в основі методу педагогічного показу. Зважаючи на це, в умовах дистанційного навчання доцільно зробити індивідуальні добірки аудіо- та відеоматеріалу з урахуванням особливостей голосу студента і вже освоєного ним вокального репертуару для самостійного прослуховування (перегляду). Вирішення питання підбору музичного матеріалу має першорядне значення: чим вищий музично-художній рівень твору та професіоналізм виконавця, тим кращий результат.

На тлі накопиченого слухового досвіду і на його основі відбувається розвиток внутрішнього слуху, музичних уявлень, музичного мислення. Розуміння музичної мови, творча фантазія дозволяють студентам здійснювати вірний підбір власних виконавчих прийомів. Вибір вокальних творів для слухання з урахуванням їх художньої та методичної цінності, завдання на аналіз одного твору у виконанні різних співаків сприяють розвитку голосу, вокального слуху, формуванню умінь аналізувати та коригувати вокальну діяльність; виробляють слухові стереотипи еталонного звучання голосу.

Таким чином, застосування методів роботи у класі вокалу, доцільних для дистанційної форми навчання, з одного боку, дозволяє виключити тривалі перерви, що знижують мотивацію занять та якість м'язової діяльності, а з іншого – сприяє освоєнню додаткових знань та умінь, що підвищують рівень вокальної підготовки студентів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. У процесі дослідження виявлено та охарактеризовано методи що застосовуються у сучасній підготовці студентів у класі вокалу, а саме: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, евристичний (пошуковий), дослідницький (творчий), фонетичний, концентричний, метод. Доведено, що більш продуктивному освоєнню методів під

час навчання вокалу сприяє упровадження у педагогічний процес інноваційних технологій, а саме дистанційної форми проведення занять, що вносить кардинальні зміни в історично сформовану вітчизняну систему підготовки студентів. Ефективність переходу на дистанційну форму освіти багато в чому визначається професійними якостями викладача, насамперед, його готовністю та здібностями перебудувати технології та методи навчання. Високий рівень використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій викладачем підвищує інтерактивність навчального процесу, знижує негативні наслідки переходу на дистанційне навчання. Особиста зацікавленість викладача, побудова зворотного зв'язку зі студентами забезпечує більш високу якість навчання. Ефективна взаємодія та зворотний зв'язок з викладачем мають позитивний вплив на ставлення студентів до дистанційного навчання і можуть розглядатися як інструменти підвищення рівня мотивації та залучення студентів до освітнього процесу.

Наявна методика вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва не охоплює всієї системи фахової вокальної підготовки майбутніх фахівців-вокалістів. Однак використання кращих надбань традиційних та сучасних авторських методик дозволить оптимізувати процес вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах дистанційного навчання. Така оптимізація може відбуватись через адаптацію робочих програм та навчально-методичних комплексів до дисциплін професійного спрямування. Метою подальших досліджень має бути розробка методичних засад використання досягнень сучасної методичної науки в галузі сучасної вокальної підготовки в умовах дистанційного навчання.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Блощинський І. Г. Сутність та зміст поняття «дистанційне навчання» в зарубіжній та вітчизняній науковій літературі. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2015. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2015_3_4.
2. Бриліна В. Л., Ставінська Л. М. Вокальна професійна підготовка вчителя музики : методичний посібник для викладачів та студентів вищих педагогічних і мистецьких закладів. Вінниця : Нова Книга, 2013. 120 с.
3. Варнавська Л. І., Вікторова М. В., Саймукова А. А. Сучасні методи та прийоми розвитку вокальної майстерності студентів факультету мистецтв. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 25. Т. 2. Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 16-22.
4. Тоцька Л.О. Компонетна структура вдосконалення вокальної підготовки студентів – майбутніх вчителів музики : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2009. 271 с.

5. Чепелевська М.М. Використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців. *Молодий вчений*. № 12 (88) грудень. 2020 р. <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/23>

6. Юцевич Ю.С. Теорія і методика формування співацького голосу : навч.-метод. посібник для викладачів і студентів мистецьких навч. закладів, учителів шкіл різного типу. Київ : ІЗМН, 1998. 160 с.

REFERENCES

1. Bloschchynskyi, I. H. (2015). Sutnist ta zmist poniattia «dystantsiine navchannia» v zarubizhnii ta vitchyzniani naukovii literature [The essence and content of the concept of «distance learning» in foreign and domestic scientific literature]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*. Vyp. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2015_3_4
2. Brylina, V. L., Stavinska, L. M. (2013). Vokalna profesiina pidhotovka vchytelia muzyky [Vocal professional training of a music teacher]: metodychnyi posibnyk dlia vykladachiv ta studentiv vyshchyykh pedahohichnykh i mystetskykh zakladiv. Vinnytsia : Nova Knyha. 120 s.
3. Varnavska, L. I., Viktorova, M. V., Saimukova, A. A. (2020). Suchasni metody ta pryomy rozvytku vokalnoi maisternosti studentiv fakultetu mystetstv [Modern methods and techniques for the development of vocal skills of students of the Faculty of Arts]. *Innovatsiina pedahohika*. Vypusk 25. T. 2. Vydavnychyi dim «Helvetyka». S. 16-22.
4. Totska, L.O. (2009). Komponentna struktura vdoskonalennia vokalnoi pidhotovky studentiv – maibutnikh vchyteliv muzyky [The component structure of improving the vocal training of students – future music teachers]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Kyiv. 271 s.
5. Chepelevska, M. M. (2020). Vykorystannia zasobiv dystantsiinoho navchannia dlia pidhotovky fakhivtsiv [Use of distance learning tools for training specialists]. *Molodyi vchenyi*. № 12 (88) hruden. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/23>.
6. Iutsevych, Yu.Ie. (1998). Teoriia i metodyka formuvannia spivatskoho holosu [Theory and method of formation of the singing voice] : navch.-metod. posibnyk dlia vykladachiv i studentiv mystetskykh navch. zakladiv, uchyteliv shkil riznoho typu. Kyiv : IZMN. 160 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПАЩЕНКО Інна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: дослідження в області музичної освіти та музичної терапії.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PASHCHENKO Inna Mykolaivna – PhD, Associate professor of the Department of Theory and Methodology of Music Education and Choreography. Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University.

Scientific interests: research of music education and music therapy.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2022 р.